

УРБАНОНІМИ В ДИЛОГІІ КЕНА ФОЛЛЕТТА “СТОВПИ ЗЕМЛІ” ТА “СВІТ БЕЗ КІНЦЯ”

Літературна топонімія відносно нещодавно стала об'єктом наукового зацікавлення, хоча топопоетоніми відіграють дуже важливу роль у поетонімосфері художнього твору. Топопоетоніми приймають активну участь у локалізації подій, створенні сюжету й художнього хронотопа. Вивченню художнього топонімікона присвячено роботи Ю.О. Карпенка, Т.В. Немировської, В.М. Калінкіна, О.І. Фонякової, Н.В. Васильєвої та багатьох інших науковців. У наш час, аналізуючи топонімікон художнього тексту, вчені-ономасти зазвичай обмежуються дослідженням макротопонімії літературного твору, в той час, як мікротопонімія залишається недостатньо вивченою. У зв'язку з цим, представляється актуальним проаналізувати урбанонімікон діалогії видатного британського письменника Кена Фоллетта “Стовпи Землі” та “Світ без кінця”, а метою цієї статті є виявлення структурно-семантичних і етимологічних особливостей урбанонімів у діалогії письменника.

На думку багатьох дослідників, топонімікон літературного твору існує у тісному зв'язку з іншими розрядами поетонімів та залежить від жанру твору. Загальновідомо, що топопоетоніми реалістичного жанру у своїй більшості уявляють собою реальні топонімічні масиви. Наше дослідження ґрунтується на вивченні урбанонімікону історичних саг Кена Фоллетта, чим і зумовлена численна кількість реальних урбанонімів у творах. Під урбанонімами розуміємо назви вулиць та інших дрібних об'єктів усередині населених пунктів [1, с. 187]. На думку О.І. Фонякової, великий інтерес дослідників викликає саме літературна урбаноніміка, оскільки неповторним є як склад назв міських об'єктів так і їхнє співвідношення з реальною картою зображуваного простору [2, с. 82]. Інтерпретація урбанонімів уможлиблюється завдяки вичлененню змістовних елементів і структур.

Серед однокомпонентних урбанонімів виділяємо назву вулиці (*the Juiverie*), лупанару (*Fatima's*), дримонім (*Oldean*), дромонім (*the Portway*), назви районів міста (*Jewry, Westminster, Gascony*), назви полей (*Brookfield, Hundredacre, Longfield*), назви трактирів та постійних дворів (*the Bell, the Copper*) та еклезіоніми (*Chartres, Durham, Milan*). З усіх урбанонімів більш менш відомим широкому читачеві є найуживаніший урбанонім *Westminster* – історичний район Лондона, відомий Вестмінстерським палацем (резиденція англійських королів) та Вестмінстерським абатством (місце їхньої коронації та поховання). У багатьох згадках *Westminster* йдеться саме про коронацію монархів: “And he was *crowned* at *Westminster* three days before Christmas” [3, с. 122] або “... and she was now negotiating with the commune of London to arrange her *coronation* at *Westminster*” [3, с. 563]. Інші урбаноніми можна ідентифікувати лише завдяки поясненням письменника у сазі, тобто завдяки контексту: “Wigleigh had three great *fields*: *Hundredacre, Brookfield, and Longfield*” [4, с. 217], “The bridge took Jack into *the Juiverie*, the island's main *street*” [3, с. 766] (урбанонім *Juiverie* асоціюється з французьким апелятивом *juiverie* (від франц. “єврейський квартал”), у тексті одного з творів це вулиця, на якій мешкали переважно євреї); “Josef said: “I might go down to *Fatima's* to get it eased.” *Fatima's* was the *whorehouse*” [3, с. 760] (слід зауважити, що цей урбанонім було утворено від антропоніму, імені господарки цього лупанару); “The priory was given the villages of Northwold, Southwold and Hundredacre, plus the *forest* of *Oldean* ” [3, с. 1027], “To his left, the *road* by which Tom – and presumably the thief – had come to Salisbury, *the Portway*, curled up over a hill and disappeared” [3, с. 50] (у самому урбанонімі є хоч і невелика, але вказівка на дромонім – сема *way* (від англ. “дорога, шлях”)); “He owned a huge *copper* kettle that held five hundred gallons, in consequence of which his *tavern* was called *the Copper*” [4, с. 298] (назву трактиру створено від апелятиву *copper* (від англ. “мідь”) та вживається лексема *tavern* (від англ. “трактир”)) та нарешті: “They turned left again and entered the *section* of the city called the *Jewry*” [3, с. 395] (назву району міста утворено від англійського апелятива *jewry* – “єврейський квартал”).

Двокомпонентні урбаноніми включають годоніми (*Athelynge Street, Fleshmonger Street, Gold Street, High Street, the rue de la Boucherie, Cookshop Street, Slaughterhouse Ditch*), дромоніми (*the Fosse Way, Ermine Street, Stone Street, Gallows Cross, Mudeford Crossing, Fish Lane*), еклезіоніми *Kingsbridge Cathedral, Kingsbridge Priory, Saint-Denis, Canterbury Cathedral, Siena Cathedral, St. Mark's* та ін., агоронім (*Kingsbridge Market*), назви замків (*Shiring Castle, Dover Castle, Oxford Castle, Saltwood Castle, Wallingford Castle, Winchester Castle, Berkeley Castle, Castle Rising*), назву млину (*Cowford Mill*), назви ярмарків (*Fleece Fair, Autumn Fair*), назву кар'єру (*Sally's Quarry*), назву мисливського будинку (*Bur-le-Roi*), дримоніми (*Chute Forest, the New Forest, the Forest of Crécy*), назви мостів (*the Grand Pont, the Petit Pont*), назви гаваней (*Brayfield Pool, Poole Harbour*), назви воріт (*King's Gate, Newport Arch, North Gate, the West Gate*), назву острову (*Leper Island*), назви районів міста (*Candle Court, New Town, Old Town*), назви пунктів обміну товарів (*The Cloth Exchange, Wool Exchange*), назви парків (*The Green Yard, Leather Yard*), назви навчальних закладів (*Kingsbridge College, The University of Paris*), назви полів і луків (*Long Field, Lovers' Field*), назви будинків та будівель (*Tench Hall, Westminster Hall*), назву ферми (*Lynn Grange*), назви трактирів та постійних дворів (*the Bell Inn, the Courthouse Inn, the Gate House, the Old Oak, the Red Cow, the Red Lion, the White Horse*) та гідронім-гелонім *Muddy Bottom*. Проаналізувавши двокомпонентні годоніми, ми дійшли висновку, що як правило вони складаються з двох елементів, один з яких англійський або французький апелятив *street/rue*, який відносить топопоетонім до розряду урбанонімів, а другий елемент конотативний, який несе в собі якусь додаткову інформацію. Як наголошує Р. Грей, вулиці зазвичай отримували назви згідно з речами, які на них продавались [5, с. viii]. Але Кен Фоллетт називав годоніми двології не тільки за цим принципом, він також створював годоніми від назв професії. Яскравим прикладом є годонім *Fleshmonger Street*: “He had never seen so much raw meat all in one place. Blood flowed out of the butchers' shops into the street, and fat rats dodged between the feet of the people who came to buy” [3, с. 329]. З одного

боку, письменник нібито створив топонім, використавши ті ж прийоми, що і в реальному житті, тобто створив топопоетонім від назви професії “вулиця м’ясників”, але з іншого боку, підкреслив апелювативну компоненту цієї назви, адже її утворено від апелювативів *flesh* (від англ. “м’ясо”) та *monger* (від англ. “торговець”). У творі “Стовпи Землі” Кен Фоллетт провів паралель між *Fleishmonger Street* та його французьким аналогом – годонімом *the rue de la Boucherie*, який він не намагався адаптувати під англомовного читача, а використовував для досконалого об’єктивного відтворення дійсності, а саме подорожі головного героя саги до Франції. Цей годонім відповідає апелювативу *boucherie* (від франц. “різня, бійня”) і вказує на те, що на цій вулиці знаходились м’ясні лавки, як і годонім саги “Світ без кінця” *Slaughterhouse Ditch*, де *Slaughterhouse* (від англ. “бійня”) також вказує на особливості цього об’єкту. Відомо, що в добу Середньовіччя в великих містах багато вулиць, населених ремісниками однієї спеціальності, отримували й відповідні назви, тому вживаний автором годонім *Gold Street*, де *Gold* (від англ. “золотий”), асоціюється з вулицею, на якій працювали та мали крамниці золотих справ майстри. Годоніми легко переплутати з дромонімами, адже у складі останніх також часто присутня компонента *street* (від англ. “вулиця”). Як зазначає Р. Грей, назви вулиць часто є назвами доріг [5, с. xi], а К.М. Метьюз наголошує, що спочатку староанглійське *stræt* уживалось у значенні “дорога”, а не “вулиця” [5, с. 62], тому в таких випадках слід звертатися до контексту. Так *Ermine Street* і *Stone Street* є дромонімами, що зрозуміло з контексту: “They followed the old road called *Stone Street*” [3, с. 1045], “Philip and Richard approached it from the south, on an ancient and busy road called *Ermine Street*” [3, с. 524]. Інші двокомпонентні дромоніми мають певні ідентифікатори цього розряду урбанонімів – елементи *way*, *cross* або *crossing*, *lane*, які означають назви доріг та перехресть.

Найчисельнішу групу двокомпонентних урбанонімів складають еклезіоніми (назви соборів, абатств та церков). Із приходом християнства з’явилися нові слова для позначення священної будівлі, першим з яких було

слово “minster” (від англ. “собор”), що вживалося для чоловічих та жіночих монастирів, але трохи згодом перевагу віддали нормано-французькому “abbey” [5, с. 71] (від англ. “абатство”). Слід підкреслити, що більшість еклезионімів складаються з двох лексем, одна з яких апелятив *cathedral/abbey/priory* у постпозиції до другої лексеми – астіоніма або комоніма, які свідчать про місцезрештування цих географічних об’єктів, наприклад *Glastonbury Abbey*, *Lincoln Cathedral*, *Salisbury Cathedral*, *Shiring Cathedral*, *Westminster Abbey*, виключенням є *the Priory of Kingsbridge*, де апелятив знаходиться у препозиції. Цікавим випадком еклезионіма є назва *Westminster Abbey*, у якій дублюється значення топографічного об’єкта, адже використовуються одразу два елемента з однаковим значенням святої будівлі – “minster” та “abbey” [6, с. 64]. Але у творі письменник уживає декілька назв церков та абатств, які було названо на честь святих, тому в їхньому складі обов’язковим елементом є *saint/st: Saint-Colombe*, *Saint-Denis*, *Saint Martin*, *St Clair*, а іноді навіть у присвійному відмінку *St Michael’s*. Але у складі цих назв немає апелятиву, який би вказував на належність до того чи іншого топонімічного розряду, і Кен Фоллетт дуже часто вживає одну назву для позначення міста або абатства, як у випадку з *Saint-Denis*, тому неможливо обійтися без контексту: “It seems the whole world wants to build *churches* like *Saint-Denis*, and the masons who know the style are in heavy demand” [3, с. 890] або “Philip made sure to visit the *abbey church* of *Saint-Denis* when he passed through Paris ...” [3, с. 1033]. За схожим принципом письменник утворив агоронім, дримоніми, назви замків, млину, гаваней, острову, навчальних закладів, будинків та будівель, ферми, де відповідні апелятивні компоненти *market* (від англ. “ринок”), *forest* (від англ. “ліс”), *castle* (від англ. “замок”), *mill* (від англ. “млин”), *harbour* (від англ. “гавань”), *island* (від англ. “острів”), *college* (від англ. “коледж”) та *university* (від англ. “університет”), *hall* (від англ. “приміщення, будівля”), *grange* (від англ. “ферма з будівлями”) уживаються в препозиції або постпозиції до ойконіма (астіоніма або комоніма) та вказують на семантичний розряд урбанонімів. Наприклад, *Shiring Castle* – замок у вигаданому місті *Shiring*, *Cowford Mill* – млин у селищі

Cowford тощо. Назви ярмарків, мостів, воріт, районів міста, пунктів обміну товарів, парків, полів та лугів, кар'єру, деяких трактирів нібито теж мають апелювати на компоненту, так *fair* (від англ. "ярмарок"), *pont* (від франц. "міст"), *gate* (від англ. "ворота"), *town* (від англ. "район міста"), *exchange* (від англ. "пункт обміну"), *yard* (від англ. "двір, парк"), *field* (від англ. "поле, луг"), *quarry* (від англ. "кар'єр"), *inn* (від англ. "трактир, постійний двір"), але передуючі їм конотативні елементи відрізняють їх від попередніх урбанонімів та виражають певні значення в кожному окремому випадку. Так у назвах ярмарків *Fleece Fair* та *Autumn Fair* лексеми *Fleece* (від англ. "вовна") та *Autumn* (від англ. "осінь") свідчать, що в цю добу активними темпами розвивалась обробка вовни та вказують навіть на час проведення таких ярмарків, а лексеми *Courthouse* (від англ. "будівля суду") та *Bell* (від англ. "дзвін") означають місце розташування трактиру та його назву відповідно. Кен Фоллетт віддає данину історичним подіям доби та використовує французькі назви мостів *the Grand Pont* та *the Petit Pont*. Якби не контекстуальна інформація англомовному носієві було б важко зрозуміти, що мова йдеться саме про мости: "... and crossed *the Grand Pont*, the bridge that led to the right bank", "... that guarded *the Petit Pont*, the bridge that led to the island city in the middle of the river" [3, с. 766], в яких один елемент *pont* вказує на географічний об'єкт, а другий (*Grand* (від франц. "великий" або *Petit* (від франц. "маленький")) – передає інформацію про його розмір. У назвах воріт зазвичай присутня лексема із назвою частини світу, з якої знаходяться ворота, наприклад, *North Gate* чи *the West Gate*. А ось лексема *King* (від англ. "король") у назві воріт *King's Gate* скоріше свідчить про те, що цими воротами часто користувався сам монарх. Назви районів міста визначаються лексемами *Old* (від англ. "старий") та *New* (від англ. "новий"), назви пунктів обміну товарів знов-таки свідчать, що популярними товарами в цей період часу були вовна *Wool Exchange* та вовняна тканина *The Cloth Exchange*. У назвах полів та лугів *Long Field* елемент *Long* (від англ. "довгий, великий") підкреслює розмір об'єкту, а в *Lovers' Field* елемент *Lovers* (від англ. "коханці") вказує на призначення цього луку. Кен Фоллетт дуже органічно в сюжет твору вписав

назву кар'єру *Sally's Quarry*, де використання елемента *Sally's*, вираженого антропонімом у присвійному відмінку, було досить мотивованим і тісно пов'язаним із сюжетною лінією. Характерною особливістю двології є використання назв трактирів без типових лексем *inn* або *tavern*, у таких випадках письменник пояснює в контексті, чому завдячує та чи інша назва, як-то *the Old Oak* (від англ. "старий дуб") : "... at the *Old Oak*, one of the taverns around the square ... watching the boys and some other children running around the *broad trunk of the tree* that gave the tavern its name" [4, с. 749-750].

До двокомпонентних моделей мікротопонімів-урбанонімів входять також гідроніми, але відомі тільки невеликій групі населення. Таким виявився гелонім *Muddy Bottom*, болото, про яке знали лише мешканці міста Кінгзбрідж: "Unweary strangers were occasionally killed in this *bog*, but there was no danger to those who knew their way across" [3, с. 906]. Гелонім складається з двох елементів, які створюють єдине етимологічне ціле: *muddy* (від англ. "мулистий") + *bottom* (від англ. "дно") виходить "мулисте дно", тобто болото або в'язка трясовина. Отже, до складу двокомпонентних моделей входить сема, яка вказує на приналежність топоніма до того чи іншого семантичного розряду. Дуже часто значення топоніма розкривається за допомогою аналізу його етимологічних якостей. У творі є ціла низка прикладів, коли неможливо визначити топонім без дослідження його контекстуального вживання.

Трикомпонентні урбаноніми включають еклезіоніми (*the Church of Saint Martin, the Church of St Michael, Saint Augustine's Abbey, St Mary's Abbey, Bury St. Edmunds, St. Mark's Church, St. Paul's Church, St. Peter's Church*), назви ярмарків (*Kingsbridge Fleece Fair, Shiring Fleece Fair, St. Giles's Fair*), назва мосту (*St. Peter's Bridge*), назви лікарень (*the Hospital of St. Elizabeth, St. Bartholomew's Hospital*), назва будівлі (*Shiring County Court*), назви трактирів та постійних дворів (*the Court House Inn, the Cross Roads Tavern, the Holly Bush Inn, the Old Oak Tavern, the Red Cow Tavern, the White Horse Tavern*) й один оронім (*St Giles's Hill*). Трикомпонентні еклезіоніми складаються з трьох

елементів, де семами, що вказують на географічний об'єкт є *church*, *abbey* або *bury*, які вживаються перед або після імені святого (тобто антропоетонімом) з обов'язковим використанням елемента *saint*. Слід наголосити, що антропоетонім зазвичай підкреслює, на чю честь було названо церкву або абатство. Назви ярмарків з характерною компонентою *fair* (від англ. “ярмарок”), у свою чергу, акцентують увагу на значущих реаліях доби, зображеної в двології, а саме процвітанні торгівлі вовною (за рахунок елемента *fleece* – від англ. “вовна”), та місці проведення цього ярмарку (завдяки компонентам, вираженим ойконімами *Kingsbridge*, *Shiring*, *St. Giles's*). Назва мосту, назви лікарень та єдиний оронім утворено письменником за схожою з еклезіонімами моделлю. Відмінністю зокрема є використання лексем локального об'єкту *bridge* (від англ. “міст”), *hospital* (від англ. “лікарня”) та *hill* (від англ. “пагорб”) у препозиції або постпозиції до імені святого. Усі назви трактирів і постійних дворів уживаються з характерними семами *inn* або *tavern*, які й уявляють собою детермінатори урбанонімів, а інші складові цих назв вказують на розташування об'єктів або їхні характерні ознаки. Отже, трикомпонентні урбаноніми не є чисельним розрядом топопоетонімів та стають трикомпонентними моделями завдяки лексемі *saint*, яка додається до антропоетоніма, адже більшість вищеназваних топопоетонімів було іменовано на честь різних християнських святих.

І ось нарешті підгрупа багатоконпонентних урбанонімів у своїй більшості уявляє собою лексиколізовані словосполучення: *St-John-in-the-Forest*, *St-Paul-in-the-Bail*, *the Church of Sant' Anna dei Frari*. Якщо звернутися до структури перших двох топопоетонімів, можна розкласти словосполучення на окремі компоненти: *St-John-in-the-Forest* – від англ. “святий Іоан у лісі” та *St-Paul-in-the-Bail* – від англ. “святий Павло в ковші”. Виходячи з компонентного аналізу топопоетонімів стає зрозумілим, що вони, по-перше, отримали свої назви на честь Св. Іона та Св. Павла та, по-друге, що один із об'єктів знаходиться у лісі, а інший немов у коші, адже огорожений ровом, але неможливо ідентифікувати типи географічних об'єктів без додаткової контекстуальної інформації:

“Remigius said that the *cell* of *St-John-in-the-Forest* had been established three years earlier with some land and property ...” [3, с. 99], “I’m the prior of the *monastery* of *St-John-in-the-Forest*” [3, с. 119], “... but made their way through a maze of narrow lanes and came out by the *church* of *St-Paul-in-the-Bail* ...” [3, с. 531]. Звідси зрозуміло, що ці топопоетоніми є урбанонімами-еклезіонімами. Еклезіонім *the Church of Sant’ Anna dei Frari* має характерну сему *Church* та компоненти, які вказують на чию честь було збудовано цей об’єкт *Sant’ Anna dei Frari* (з італ. “Свята Ганна з Фрарі”). Багатокомпонентний топопоетонім *St.-Vaast-la-Hogue* запозичено з розряду реальних хоронімів.

Виходячи із попередньо викладеного, можна зробити висновок, що урбаноніми діалогії Кена Фоллетта “Стовпи Землі” та “Світ без кінця” представлено різноманітними структурно-семантичними розрядами, які органічно вписуються в тканину творів та тісно пов’язані з іншими групами поетонімів, в першу чергу, з антропоетонімами. Урбаноніми, що складаються більш ніж з одного компоненту, вказують на семантичний вид об’єкту за допомогою певної лексеми, що входить до їхнього складу. Перспективним напрямком дослідження вважаємо вивчення функцій урбанонімів у системі художнього тексту.

Література:

1. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 366 с.
2. Фонякова О. И. Имя собственное в художественном тексте. Учебное пособие / О. И. Фонякова. – Ленинград : ЛГУ, 1990. – 104 с.
3. Follett Ken *The Pillars of the Earth* / K. Follett. – London : Pan Books, 1990. – 1076 p.
4. Follett Ken *World Without End* / K. Follett. – New York : New American Library, 2008. – 1015 p.
5. Gray Ronald *Cambridge street-names: their origins and associations* / R. Gray, D. Stubbings. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000. – 159 p.

6. Matthews Constance Mary Place names of the English-speaking world / C. M. Matthews. – London : Weidenfeld and Nicolson, 1966. – 370 p.

7. Matthews Constance Mary How place-names began / C. M. Matthews. – London : Beaver Books, 1979. – 173 p.